

De Vrederechter in Goedereede

Het Vredegerecht
Goedereede van
1811 tot 1838

HARRIE SCHOLTENS

De Vrederechter in Goedereede

De Vrederechter in Goedereede

Het vredegerecht Goedereede van 1811 tot 1838

H. (HARRIE) SCHOLTENS

Hilversum
Verloren
2026

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door financiële steun van de Stichting Daendels, Stichting Nipius Roos Fonds en de Stichting Paul van Hessenfonds.

Afbeelding op het omslag: *achtergrond voorkant*, Nationaal Archief, toegangsnr. 3.03.18.04 Inventaris van het archief van het Vredegerecht van het Kanton Goedereede, 1812-1839, bestandsdelen 1a en 6; *portret vooraknt*, persoonlijke collectie Harrie Scholtens; *staande figuur achterkant*, Belasting & Douane museum.

© 2026 H. Scholtens
Uitgeverij Verloren bv
Torenlaan 25
1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

ISBN 978 94 6455 234 8

Omslagontwerp: Robert Koopmans, Hilversum
Opmaak: Rombus/Eva Nicole Pool, Hilversum

*This publication has been produced in accordance with the EU Deforestation Regulation (EUDR).
No part of this publication may be reproduced in any form, including use for text and datamining and
scraping, without written permission from the publisher.*

INHOUD

Voorwoord	9
Inleiding	10
1 De komst van de vrederechter in Goedereede	13
1.1 Het begin van het vrederecht Goedereede	13
<i>Cornelis Anemaet</i>	13
<i>David Goekoop</i>	14
1.2 Het ontstaan van het ‘instituut vrederecht’	15
<i>Wat is de vrederechter?</i>	15
<i>De ontwikkelingen in Frankrijk</i>	17
<i>De ontwikkelingen in Nederland</i>	18
1.3 Wie werden vrederechter en welke voorschriften golden er?	19
<i>De benoemingsprocedure</i>	19
<i>De benoemingsvereisten voor een vrederechter</i>	21
<i>Het ambtskostuum van de vrederechter</i>	22
<i>De waarmerken van de vrederechter</i>	24
<i>Enkele praktische zaken</i>	24
1.4 De procesvoering bij een vrederecht	25
<i>Inleiding tot de zittingen</i>	25
<i>De zittingen</i>	26
<i>De vonnissen</i>	29
2 De ligging van het kanton Goedereede, enige historie en de maatschappelijke situatie	31
2.1 De ligging van het kanton Goedereede	31
2.2 Enige historie met betrekking tot Goedereede	32
2.3 De maatschappelijke situatie	34
3 De bestuurlijke en rechterlijke indeling van Goeree-Overflakkee	37
3.1 De bestuurlijke indeling	37
3.2 De bestuurlijke functionarissen	41
3.3 De rechtelijke indeling	42
3.4 De huisvesting van het vrederecht Goedereede	43

4	De personele bezetting van het vredegerecht Goedereede	46
4.1	Een overzicht	46
4.2	De (plaatsvervangend) vrederechters	47
	<i>Johannis Plaat</i>	47
	<i>David van Weel</i>	49
4.3	De griffiers	51
	<i>Bartinus Jacobus Rumph</i>	51
	<i>Abraham Roos</i>	52
5	Conciliatie in het kanton Goedereede	53
5.1	Inleidende beschouwing	53
5.2	Enkele bijzondere zaken	55
6	Als rechter in het eerste resort in het kanton Goedereede	61
6.1	Civielrechtelijke aangelegenheden	61
	<i>Inleidende beschouwing</i>	62
	<i>Enkele bijzondere zaken</i>	63
6.2	Rechter van enkele politie	71
	<i>Inleidende beschouwing</i>	71
	<i>Enkele bijzondere zaken</i>	73
7	Extrajudiciële zaken	77
7.1	Inleidende beschouwing	77
7.2	Enkele bijzondere zaken	84
	<i>Emancipatie/handlichting</i>	84
	<i>Eedaflleggingen</i>	85
	<i>Eigendomsverklaringen</i>	89
	<i>Verzegelingen</i>	90
	<i>Ontzegelingen</i>	96
	<i>Familieraden</i>	98
7.3	Afgifte van verklaringen op grond van de Code Napoleon	106
	<i>Aan het Burgerlijk Wetboek gerelateerde verklaringen</i>	106
	<i>Niet direct aan het Burgerlijk Wetboek gerelateerde verklaringen</i>	110
8	Slotbeschouwing	III
	Verantwoording afbeeldingen	116
	Literatuur	118
	Persoonsregister	119

Bijlagen	125
1 Voordracht tot benoeming eerste vrederechters en plaatsvervangers d.d. 15 december 1810	127
2 Verbouw gemeentehuis Goedereede	128
3 Huisvestingsverzoek Johannis Plaat	130
4 Grafiek van behandelde zaken van 1811-1838	131

VOORWOORD

Tijdens mijn avondstudie Rechten aan de EUR heb ik mij tijdens de afstudeerfase al mogen verdiepen in het vredegerrecht te Goedereede. Tijdgebrek, werkdruk, huiselijke verantwoordelijkheden, maar over het algemeen een combinatie daarvan, hebben mijn plan om dit onderwerp nader uit te diepen in de weg gestaan. De interesse in het onderwerp is evenwel altijd blijven bestaan.

Nu, na mijn pensionering, doet zich de gelegenheid voor de draad die ik in 1986/1987 om bovenvermelde redenen heb moeten loslaten, weer op te pakken. Het resulteerde in dit boek. Een boek over het vredegerrecht Goedereede. Hoe is het vredegerrecht ontstaan en hoe heeft het gewerkt? Wat is de betekenis geweest van de conciliatietaak van de vrederechter? En hoe vervulde hij die rol naast zijn andere juridische taken zoals het vellen van civielrechtelijke en strafrechtelijke vonnissen, en zijn extrajudiciële taken als voogdijbeschikkingen en (ont)zegelingen? Hoe het er in de praktijk aan toeging, is in dit boek toegespitst op het voormalige kanton Goedereede op Goeree-Overflakkee. Van het begin in 1811 tot de samenvoeging met het kanton Sommelsdijk, waarmee het kanton Goeree-Overflakkee ontstond.

Het is de moeite waard om hiervan kennis te nemen. De uitspraken en aktes schetsen een beeld van die tijd. Daarnaast is het interessant om het verloop van de conciliatietaak te volgen, die in 1838 uit de wetgeving is verdwenen. Heden ten dage zien we die weer her en der terugkomen in de vorm van mediation, buurtrechters en buiten het rechtelijk systeem om als 'rijdende rechter'.

Voor wie onderzoek doet naar de afkomst van zijn familie is het overigens ook interessant om eens in de archieven van het vredegerrecht te duiken. U zult een schat aan informatie uit de periode 1811-1838 vinden. Het Rijksarchief en sommige streekarchieven bieden een goede toegang tot deze archieven.

Op deze plaats past een woord van dank aan allen die deze publicatie mogelijk hebben gemaakt. Vanzelfsprekend de uitgeverij en met name de personen die mij in dit proces hebben begeleid, de stichtingen die financieel hebben bijdragen, maar bovenal echter mijn echtgenote. Zij heeft het manuscript als relatieve leek op dit gebied gelezen, vanzelfsprekend enigszins aangestoken door mijn enthousiasme voor het onderwerp. Dat is evenwel geen garantie voor de interesse van een buitenstaander. Haar nuttige opmerkingen hebben her en der geleid tot aanpassingen die de toegankelijkheid van de publicatie hebben vergroot.

Veel leesplezier toegewenst.

Goedereede, juni 2026

INLEIDING

Het was op 9 juli 1810 dat het Koninkrijk Holland opging in het eerste Franse Keizerrijk. Daarmee werd ook de wetgeving van dat Keizerrijk in ons land ingevoerd. Tot op de dag van vandaag is wellicht bekend dat een van de belangrijkste praktische gevolgen hiervan was dat iedereen een achternaam moest aannemen. Het gebruik van een patroniem (vernoeming naar vaders voornaam, bijvoorbeeld Jansz. en Jansd.) werd daarmee doorbroken. Dit op het oog kleine, maar in het persoonlijke leven ingrijpende gevolg staat symbool voor de breuk met de tijd vóór de Franse Revolutie.

Maar er was veel meer. De echte veranderingen zaten in het feit dat de inlijving ook inhield dat het rechterlijk systeem op de schop ging. De scheiding tussen bestuur en rechterlijke macht werd strikt doorgevoerd. Van het ongeschreven recht ging het over naar het gecodificeerde recht in de vorm van diverse wetboeken. Daarnaast deed ook het Franse rechterlijke systeem zijn intrede: een gelaagd systeem, ingebed in de bestuurlijke indeling van departementen, arrondissementen, kantons en communes.¹

De hoofdplaatsen van de kantons kenden vanaf dat moment een vredegerecht, en die van de arrondissementen een rechtbank van eerste aanleg. Lichte strafzaken werden ook behandeld door de vrederechter, maar dan als rechter van enkele politie. De zwaardere strafzaken werden behandeld door het hof van assisen, dat het niveau van de kantons oversteeg en een vorm van juryrechtspraak kende. Overigens is dit laatste hof reeds in 1813 afgeschaft en werden de zwaardere strafzaken behandeld door de rechtbanken van eerste aanleg. Civiele beroepszaken met betrekking tot vonnissen van de rechtbanken van eerste aanleg werden behandeld door het keizerlijk gerechtshof en na 1811 door het hoog gerechtshof. Dit laatste hof zetelde in Den Haag.

Los van dit alles functioneerde ook nog een rechtbank van koophandel over 'daden van koophandel' tussen kooplieden, handelaren en bankiers, en bij faillissementen.²

De rechters bij een rechtbank van eerste aanleg waren allen jurist. Bij de rechtbank van koophandel was een opleiding tot jurist alleen verplicht voor de president. Hier waren ook lekenrechters aanwezig.

Ten aanzien van de vrederechter gold een speciaal regime. Hij, want er was op geen enkele wijze sprake van een zij, werd benoemd uit de (gegoede) burgerij op basis van een voordracht uit de kantonale vergadering. Daarmee werd een band gecreëerd met de plaatselijke gemeenschap. Deze kon van pas komen bij met name de conciliatietaak, als de

¹ Keizerlijk Decreet d.d. 9 juli 1810.

² Wet op de Rechterlijke Organisatie 16 en 24 augustus 1790.

vrede rechter op vrijwillige basis of bij een verplichte conciliatie trachtte de procederende partijen op één lijn te krijgen. ‘Conciliation’ dus, letterlijk uit het Frans vertaald ‘verzoe-ning’, om daarmee vrede te stichten tussen twee of meerdere partijen. Het is dan ook van belang dat de taal van de streek wordt ‘verstaan’. In principe was de vrede rechter dan ook een leken rechter; een juridische opleiding was niet verplicht. Her en der in den lande werden overigens ook wel juristen, deel uitmakend van de (gegoede) burgerij, als vrede rechter benoemd.

Het is evenwel niet zo dat met het Franse rechterlijke systeem de lekenrechtspraak voor het eerst werd geïntroduceerd. Ook vóór de Franse Tijd kenden bijvoorbeeld lokale schepen(recht)banken lekenrechtters. Aan het hoofd van de schepen(recht)bank stond de schout. In het geval van de heerlijkheden werd deze functionaris direct benoemd door de adellijke heer. De schepenen werden benoemd door de schout of de heer en hadden daarnaast ook bestuurlijke taken. Het grote verschil zit dan ook in de ontkoppeling met het bestuur als uitvloeisel van de trias politica: de ontkoppeling van de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht. Schout en schepenen hadden vanaf dat moment geen rechterlijke taken meer. Deze werden overgedragen aan de zelfstandig functionerende rechterlijke organen, zoals hiervoor omschreven, die toezagen op de naleving van door de bestuurlijke overheid vastgestelde (wettelijke) regelingen.

Hieraan was dan ook nog de vrijwillige en verplichte conciliatie gekoppeld, een taak die in 1838 weer uit de rechterlijke organisatie verdween en nu nog latent aanwezig is in de artikelen 30k-30m van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Het zijn artikelen op basis waarvan een rechter partijen kan opdragen, met in achtneming van zijn opmerkingen en/of aanwijzingen, ‘op de gang’ nog eens te proberen om alsnog overeenstemming te bereiken.

Al deze ontwikkelingen maken het interessant om de werking van een concreet vrede gerecht in de praktijk te schetsen in de vorm van een boek, met als doel deze inzichtelijk te maken voor de geïnteresseerde lezer.

De keuze is daarvoor gevallen op het kanton Goedereede. Dat is niet toevallig te noemen. Het is namelijk de woonplaats en het was de werkplaats van de auteur. Daarnaast heeft de auteur meegewerkt aan een project onder leiding van prof. dr. C.M.G. ten Raa, verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Doel van dat project was om de werking van de vrede gerechten in het Departement Monden van de Maas in de periode 1811-1813 in kaart te brengen. Daaronder viel het kanton Goedereede.

De boeken die in het kader van dat project zijn geschreven, zijn opgenomen in de reeks Mededelingen van het Juridisch Instituut van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Deze boeken en de eveneens bij de vakgroep rechtshistorie van genoemde universiteit ingeleverde scripties hebben een bron gevormd voor dit boek. De betreffende boeken en scripties zijn opgenomen in de literatuurlijst.

Daarnaast vormde vooral ook het nog vrijwel volledige archief van het vrede gerecht Goedereede een belangrijke bron. En haast vanzelfsprekend het *Handboek der vrede gerechten*, dat bij iedere vrede rechter en griffier op het bureau lag.³

3 Antoine Francois Nicolas Levasseur, *Handboek der vrede gerechten* (Amsterdam 1811); J. Allart en Immerzeel.

Het functioneren van het vredegericht Goedereede zal dan ook in zijn volle omvang aan de orde komen, met op een aantal plaatsen een accent op de conciliatietaak van de vrederechter in het algemeen en hoe hiermee is omgegaan in het kanton Goedereede. Daarnaast zal een verbinding worden gemaakt met de initiatieven heden ten dage om de rechtspraak weer dichterbij de burger te brengen.

I DE KOMST VAN DE VREDERECHTER IN GOEDEREDE

1.1 Het begin van het vredegericht Goedereede

Op 19 april 1811 werd de eerste akte opgemaakt door de vrederechter van het kanton Goedereede. Cornelis Anemaet, de eerste vrederechter in het kanton Goedereede, begaf zich die dag naar Dirksland. Op 18 april 1811 was daar Jan Emaus overleden en diens nalatenschap moest worden verzegeld. Cornelis Anemaet werd daarbij vergezeld door zijn griffier David Goekoop uit Goedereede. Deze laatste zou meerdere functies bij het vredegericht vervullen tijdens het bestaan van het kanton Goedereede.

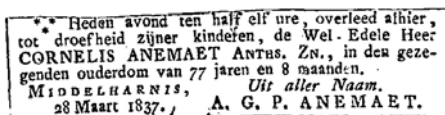
Wie waren deze personen? Een schets van hun afkomst en plaats in de samenleving geeft een beeld van wie in aanmerking kwam om functies te vervullen bij het vredegericht.

Cornelis Anemaet

Cornelis Anemaet was de eerste vrederechter. Hij heeft deze functie slechts enkele maanden vervuld. Cornelis Anemaet wordt in een publicatie in de *Rotterdamsche Courant* d.d. 22 maart 1806 opgevoerd als rentmeester bij de verkoop van een perceel in Middelharnis. Het benoemingsbesluit geeft aan dat betrokkene 'propriétaire' was en zodoende voor die tijd een 'man in goeden doen'. Ten tijde van zijn benoeming was betrokkene 52 jaar.

Cornelis Anemaet is geboren op 27 juli 1759 te Ooltgensplaat en in Middelharnis overleden op 28 maart 1837. Hij huwde op 8 mei 1786 met Sara Petronella de Koningh, een zus van Petrus Coenraad de Koningh, vrederechter in het Kanton 1 van Delft.¹ Kinderen van dit echtpaar hebben hun sporen verdiend met vooraanstaande functies op Goeree-Overflakkee.

Cornelis Anemaet was gemeenteraadslid in Ooltgensplaat en nam zijn taak als vrederechter serieus. Op een handvol zittingen na is hij alle zittingen, in totaal 38, opgetreden als vrederechter. Hoewel formeel per 12 juni 1811 David Goekoop was benoemd, heeft Anemaet de functie tot 12 juli 1811 vervuld. Saillant detail is dat David Goekoop al eerder op een voordracht stond, maar uit het benoemingsbesluit van Cornelis Anemaet blijkt dat hij is benoemd omdat David Goekoop aanvanke-
lijk had geweigerd. De reden hiervoor blijft

“Heden avond ten half elf ure, overleed alhier, tot droefheid zijner kinderen, de Wel. Edele Heer CORNELIS ANEMAET ANTUS. ZN., in den gezegden ouderdom van 77 jaren en 8 maanden. Middelharnis, Uit aller Naam. 28 Maart 1837. A. G. P. ANEMAET.

Afb.1 Overlijdensadvertentie Cornelis Anemaet.

¹ *Nederland's Patriciaat* deel 28 (Historisch Bureau de Clercq 1942) 56.

gissen. Was hij onbekend met het fenomeen ‘vrederechter’? Had hij toch een voorkeur voor de functies die hij op dat moment uitoefende? Of had hij meer affiniteit met de functie van griffier?

David Goekoop

David Goekoop is zijn loopbaan bij het vredegerect begonnen als griffier. Na zijn aanvankelijke weigering om de functie van vrederechter te aanvaarden, kwam op 12 juni 1811 dan toch zijn benoeming. Hij heeft alle functies bij het vredegerect vervuld, behalve die van deurwaarder.

David Goekoop was een telg uit het bekende geslacht Goekoop uit Goedereede. Hij is geboren op 27 september 1775 en gedoopt op 1 oktober 1775 te Goedereede, waar hij ook is overleden, op 11 februari 1857. Hij is gehuwd geweest met Cornelia van den Thoorn. Het gezin had vijf kinderen.

Zijn vader, Cornelis Goekoop sr., was ook actief in het plaatselijk bestuur als schepen van Goedereede en secretaris van Stellendam. Zijn zoon Cornelis Goekoop jr. was burgemeester van Goedereede en Stellendam. Zijn dochter Hendrika Neeltje Goekoop was gehuwd met Johannis Agathinus van Weel, zoon van David van Weel, plaatsvervangend vrederechter en notaris te Dirksland. Zijn kleinzoon, Adriaan Goekoop, kocht in 1903 het bekende Cats-huis, dat uiteindelijk door zijn kinderen in 1930 aan de Staat is geschonken en enige tijd als ambtswoning van de minister-president dienst deed. Formeel is dit laatste nog het geval, maar feitelijk woont de minister-president er niet.²

David Goekoop heeft ook vele functies binnen bestuurlijk Goedereede vervuld, zoals die van schout-civil, secretaris van Goedereede, weesmeester, president van het kanton Goedereede (in de Franse Tijd) en burgemeester van Goedereede.

Na zijn periode als vrederechter vervulde David Goekoop tot aan zijn dood op 11 februari 1857 het ambt van notaris in Goedereede. Tot 1813 werd dit aangeduid met de titel ‘keizerlijk notaris’ en nadien met ‘openbaar notaris’. Dit hield in het passeren van vele akten, waar-

Afb. 2 De Franse Barakken.

² Wet van 28 maart 1930 (nr. 118) tot aanvaarding schenking.

bij dus ook verklaringen van de vrederechter een rol speelden, met name in familiekwetsies. Beide functies hadden dan ook wel enige samenhang, wat mogelijk ook een rol speelde bij de voordracht van David Goekoop voor de functie van plaatsvervangend vrederechter. Opvallend is wel dat er met betrekking tot die laatste functie eigenlijk sprake was van incompatibiliteit (zie paragraaf 1.3). Bij plaatsvervangers werd hier mogelijk iets minder zwaar aan getild. Daarnaast zal de vijver waaruit men kon vissen niet erg groot zijn geweest in de kleinere kantons.

De familie Goekoop was de eigenaar van een boerderij in Goedereede, waarvan de schuren ten tijde van de inlijving bij het Franse Keizerrijk werden gebruikt voor de inkwartiering van Franse soldaten. Heden ten dage staan deze schuren nog steeds bekend als de Franse Barakken. De bijbehorende woning wordt nog steeds bewoond door nazaten van de familie Goekoop.

Maar waarom bekleedden de genoemde mensen deze functies, waardoor zij zich op 19 april 1811 naar Dirksland begaven voor de verzegeling van de nalatenschap van Jan Emaus? De benoeming van beide functionarissen in een voor ons land nieuwe rechtelijke functie komt vanzelfsprekend niet uit het niets. De allereerste 'oorzaak' is de inlijving van ons land bij het Keizerrijk Frankrijk. Daarmee werd het Franse rechterlijke systeem, inclusief het 'instituut vrederechter', van toepassing.

Alvorens dieper in te gaan op het functioneren van de vrederechter in het kanton Goedereede, is het dan ook zinvol de geschiedenis van het ontstaan van deze functie te schetsen: de invoering en de bemensing ervan. Want in dit laatste liggen de andere oorzaken waarom Cornelis Anemaet en David Goekoop zijn voorgedragen. Aan andere functionarissen wordt in een later deel van dit boek aandacht besteed.

1.2 Het ontstaan van het 'instituut vrederechter'

Wat is de vrederechter?

Bij het horen of lezen van de term 'vrederechter' zal wellicht als eerste gedachte opkomen: een rechter die gericht is op het sluiten van vrede tussen partijen. Die gedachte is niet zo gek, want het raakt de kern van de taken van de vrederechter. Een van diens hoofdtaken was partijen te horen en te proberen ze bij elkaar te brengen (conciliatie). De vrederechter kon op die manier voorkomen dat burgers zich tot een hogere rechter zouden wenden. Een vrijwillige conciliatie, vanuit de procespartijen zelf, was ook mogelijk.

Afb. 3 Overlijdensadvertentie David Goekoop.

Afb. 4 Graf David Goekoop en echtgenote bij de NH Kerk te Goedereede.

Op 19 april 1811 stelt David Goekoop, als griffier van het recent ingestelde Vrederecht van het kanton Goedereede, de eerste akte op. Het betrof een verzegeling en beschrijving van de inboedel na het overlijden van Jan Emaus in Dirksland.

Samen met de eerste Vrederechter Cornelis Anemaet werd dan ook de 'reis' naar Dirksland ondernomen. Het was de eerste van tal van behandelde zaken in de periode van 1811 tot 1 oktober 1838, de datum waarop het Vrederecht Goedereede ophield te bestaan en opging in het kanton Sommelsdijk met een Kantongerecht in laatstgenoemde plaats.

In dit boek wordt deze periode nader belicht aan de hand van de inrichting van genoemd Vrederecht en de behandelde zaken. De geschiedenis van het instituut vrederecht in zijn algemeenheid en het Vrederecht Goedereede in het bijzonder komen aan de orde. Het schept een tijdsbeeld van het reilen en zeilen in het kanton Goedereede op Goeree-Overflakkee. Door de diagonale indeling van het eiland bleef dit niet beperkt tot de kop van het eiland maar liepen de activiteiten in het kanton van Ouddorp, via Goedereede, Dirksland tot Nieuwe- en Oude-Tonge.

Naast historie zullen ook recente ontwikkelingen worden benoemd nu er sprake is van een zekere 'revival' van het instituut vrederechter, getransformeerd naar 'nabijheidsrechter'

Harrie Scholtens (1953, Oude Pekela) was secretaris van de voormalige gemeenten Goedereede en Middelharnis op Goeree-Overflakkee en nauw betrokken geweest bij de totstandkoming van het Streekarchief Goeree-Overflakkee. Na de herindeling per 1 januari 2013 tot 1 februari 2018 werkzaam geweest bij het European Institute of Public Administration (EIPA) in Maastricht.

9 789464 552454 >